

Terminológia zákonnej úpravy ochrany pamiatkového fondu

Pamiatky v najširšom slova zmysle možno chápať ako významných reprezentantov vývoja prírody, spoločnosti či človeka; ako niečo, čo pretrváva z minulosti a súčasnosť týmto veciam prisudzuje také hodnoty, ktoré je vhodné vo verejnom záujme ponechať a chrániť.

Základným kritériom pre rozdelenie pamiatok spočíva v ich pôvode, t.j. či dokumentujú pôsobenie prírodných faktorov alebo sú pozostatkom ľudských (resp. primárne ľudských) aktivít. Pamiatky teda zásadne rozdeľujeme na *prírodné* (napr. jaskyne, geologické výtvary, významné geologické a paleontologické lokality a pod.) a *kultúrne*. Vzhľadom na zameranie spoločnosti CULTURAL HERITAGE CONSULTING, s.r.o. bude ďalší text venovaný výlučne *pamiatkam kultúrnym*¹.

Kultúrne pamiatky predstavujú jednu z najvýznamnejších súčastí *kultúrneho dedičstva*. Podľa Ústavy Slovenskej republiky je každý povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo (čl. 44 ods. 2) a nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky (čl. 44 ods. 3). Špeciálnym právnym predpisom, ktorý upravuje postavenie kultúrnych pamiatok a iných súčastí pamiatkového fondu je *zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o ochrane pamiatkového fondu“).

Kultúrnou pamiatkou je významný hmotný reprezentant rozvoja ľudskej spoločnosti, ktorý je z dôvodu svojej vysokej *pamiatkovej hodnoty* vyhlásený za kultúrnu pamiatku a následne zapísaný do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu. Slovenská republika tak patrí ku krajinám s tzv. registračným princípom, podstatou ktorého je zápis každej kultúrnej pamiatky v osobitnom zozname. Na druhej strane, právne predpisy krajín s rozdielnymi právnymi tradíciami (napr. niektoré škandinávске krajiny) *de lege* stanovujú podmienky, ktoré musí spĺňať vec, aby bola (bez nevyhnutnosti rozhodnutia štátneho orgánu či registrácie štátnym orgánom) považovaná za kultúrnu pamiatku (napr. v Nórsku je za automaticky chránenú kultúrnu pamiatku *de lege* považovaná každá vec, pochádzajúca spreď roku 1537).

Kultúrna pamiatka môže mať hnutel'ný (najmä sakrálne objekty ako sochy či oltáre) aj nehnuteľný charakter; v aplikačnej praxi sa však stretávame prevažne s pamiatkami nehnuteľnými, t.j. so stavbami alebo ich pozostatkami.

„Kultúrna pamiatka podľa tohto zákona je hnutel'ná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutel'ná vec alebo

¹ V zmysle § 2 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov je pre zákonne definovaný termín „národná kultúrna pamiatka“ zavedená legislatívna skratka „kultúrna pamiatka“, ktorá je používaná v celom texte.

neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.“ (§ 2 ods. 3 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Pamiatková hodnota je dôvod, prečo je konkrétna hnutel'ná alebo nehnuteľná vec predmetom pamiatkovej ochrany. Vzhľadom na výrazne individuálny charakter významu a zachovania konkrétnych kultúrnych pamiatok môže mať pamiatková hodnota rôznu podobu, ktorá sa odráža aj v zákonnej definícii. Identifikácia pamiatkovej hodnoty je odbornou záležitosťou; v aplikačnej praxi pamiatkovú hodnotu zisťujú najmä orgány špecializovanej štátnej správy v oblasti ochrany pamiatkového fondu, t.j. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky a krajské pamiatkové úrady.

„Pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.“ (§ 2 ods. 2 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Jedna kultúrna pamiatka môže (ale nemusí) pozostávať z viacerých **pamiatkových objektov**. Tými sú väčšinou jednotlivé časti komplexnejšie zachovanej nehnuteľnej pamiatky². Ak sú definované jednotlivé pamiatkové objekty, tieto sú vždy zapísané do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu. Pojem „pamiatkový objekt“ je pojmom odborným; nie je právne definovaný.

Kultúrne pamiatky sa vyskytujú samostatne, bez historického, urbanistického alebo pamiatkového kontextu³ alebo môžu byť sústredené do celkov, väčšinou s historickým pozadím a primeraným stupňom zachovania. Tieto celky, nazývané **pamiatkové územia**, sú predmetom tzv. územnej pamiatkovej ochrany, t.j. nechránia sa len konkrétne kultúrne pamiatky ako solitéry, ale celé územie, so svojim urbanistickým vývojom. Pod pamiatkovú ochranu v pamiatkovom území spadajú všetky nehnuteľnosti (t.j. všetky stavby či pozemky), ktoré sú situované v pamiatkovom území, a to bez ohľadu na skutočnosť, či ide o individuálne kultúrne pamiatky alebo nie. Pamiatkové územia sa delia na **pamiatkové rezervácie** a **pamiatkové zóny**.

„Pamiatkové územie je sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktoré je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu alebo pamiatkovú zónu.“ (§ 2 ods. 4 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Pamiatkové rezervácie sú územia s významnejšími koncentraciami kultúrnych pamiatok. Vyhlasuje ich vláda nariadením. V pomeroch Slovenskej republiky ide väčšinou o centrá historických miest (napr. Banská Štiavnica, Bardejov, Bratislava, Banská Bystrica či

² Napr. kultúrna pamiatka „Trenčiansky hrad“ pozostáva z pamiatkových objektov hradná veža, hradbový múr, delová bašta či hradný palác alebo kultúrna pamiatka ľudový dom s príslušenstvom pozostáva zo samotného domu, stodoly a hospodárskej budovy, prípadne kultúrna pamiatka stredovekého kostola pozostáva zo samotného kostola, príkostonného cintorína a ohrady okolo kostola.

³ Napr. starý kostol alebo ojedinelá zemianska kúria v pamiatkovo nevýznamnej obci, zrúcanina hradu v ťažko prístupnom teréne.

Trnava) alebo výnimočne dobre zachované súbory ľudového staviteľstva (napr. Vlkošovec či Osturňa). Charakter kultúrnych pamiatok je aj hlavným kritériom na tradičné rozdelenie pamiatkových rezervácií na *mestské pamiatkové rezervácie* (v súčasnosti 17 + Štiavnické Bane sú pamiatkovou rezerváciou technických diel) a *pamiatkové rezervácie ľudového staviteľstva* (v súčasnosti 10).

„Pamiatková rezervácia je územie s uceleným historickým sídelným usporiadaním a s veľkou koncentráciou nehnuteľných kultúrnych pamiatok alebo územie so skupinami významných archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktoré možno topograficky vymedziť.“ (§ 16 ods. 1 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Na druhej strane, *pamiatkové zóny* sú územia s relatívne menšou koncentráciou kultúrnych pamiatok, t.j. s relatívne menším významom ako pamiatkové rezervácie; stále však ide o územie, hodné pamiatkovej ochrany. Tieto vyhlasuje Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Z odborného hľadiska sa pamiatkové zóny delia na mestské, vidiecke, krajinné a špeciálne, toto rozdelenie však, podobne ako pri pamiatkových rezerváciách, nemá zákonný základ a slúži výlučne pre odborné, resp. evidenčné účely. V súčasnosti je na území Slovenskej republiky vyhlásených 82 pamiatkových zón.

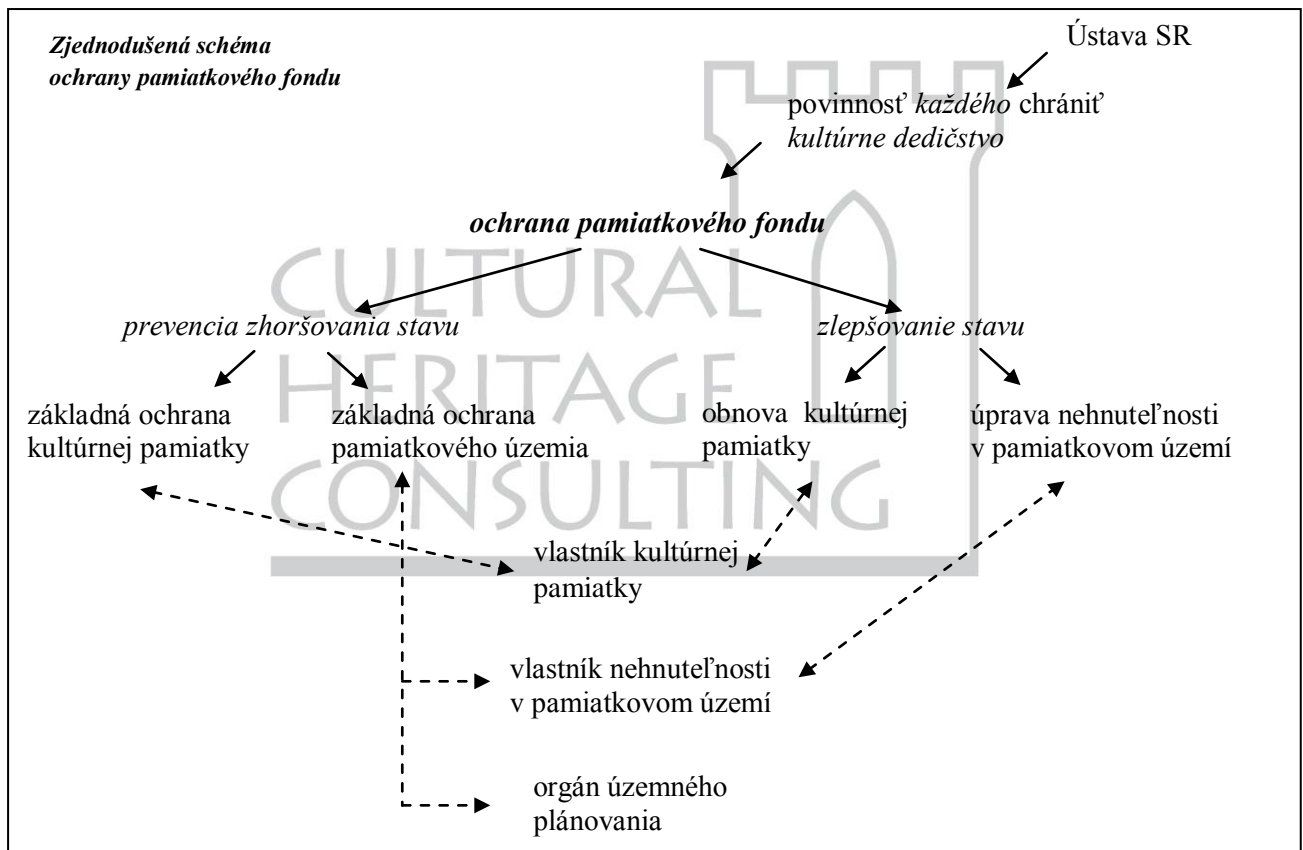
„Pamiatková zóna je územie s historickým sídelným usporiadaním, územie kultúrnej krajiny s pamiatkovými hodnotami alebo územie s archeologickými nálezmi a archeologickými náleziskami, ktoré možno topograficky vymedziť.“ (§ 17 ods. 1 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Kultúrne pamiatky a pamiatkové územia (t.j. pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny), ako aj veci, o ktorých sa začalo konanie o vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny spolu tvoria tzv. *pamiatkový fond* (§ 2 ods. 1 zákona o ochrane pamiatkového fondu).

Ochrana pamiatkového fondu sú všetky činnosti, ktoré prispievajú k záchrane, ochrane či obnove kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. Ochrana pamiatkového fondu možno zásadne rozdeliť na *základnú ochranu* (§ 27 a § 29 zákona o ochrane pamiatkového fondu), účelom ktorej je nezhoršovať stav kultúrnych pamiatok (najmä zo strany ich vlastníkov) a pamiatkových území (najmä zo strany orgánov územného plánovania, t.j. obcí, ako aj zo strany vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, ktoré nie sú vyhlásené za kultúrne pamiatky) a *obnovu kultúrnych pamiatok, resp. úpravu nehnuteľností v pamiatkovom území* (§ 32 zákona o ochrane pamiatkového fondu), účelom ktorých je zlepšenie stavebno-technického stavu, vzhľadu či prezentácie kultúrnych pamiatok či pamiatkových území.

„Ochrana pamiatkového fondu je súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.“ (§ 2 ods. 7 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Základná ochrana kultúrnej pamiatky je „súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu“ (§ 27 zákona o ochrane pamiatkového fondu).

Základná ochrana pamiatkového územia je „súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia“ (§ 29 ods. 1 zákona o ochrane pamiatkového fondu).

Obnova kultúrnej pamiatky je akýkoľvek zásah do hmoty kultúrnej pamiatky s cieľom zmeny jej stavebno-technického stavu alebo vonkajšieho výrazu. V aplikačnej praxi ide napr. o výmenu okien, obnovu fasády, zmenu vnútornej dispozície, opravu strechy, vytvorenie nových okien alebo vikierov a pod. Každá obnova (t.j. každý zásah) kultúrnej pamiatky môže byť vykonaná výlučne na základe rozhodnutia miestne príslušného krajského pamiatkového úradu. V opačnom prípade ide o nezákonné konanie, ktoré môže mať povahu priestupku, iného správneho deliktu alebo v obzvlášť závažných prípadoch trestného činu.

Pod „obnovu“ kultúrnej pamiatky možno subsumovať aj pojmy ako oprava, rekonštrukcia či konzervácia kultúrnej pamiatky.

Pri rozhodovaní o zámere obnovy kultúrnej pamiatky môže krajský pamiatkový úrad predpísať architektonicko-historický alebo iný pamiatkový výskum. Takýto výskum môžu realizovať výlučne držitelia osvedčení o osobitnej odbornej spôsobilosti na vykonávanie pamiatkového výskumu (resp. oprávnenie na vykonávanie archeologického výskumu), ktoré vydáva Ministerstvo kultúry SR.

„*Obnova kultúrnej pamiatky podľa tohto zákona je súbor špecializovaných odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie, oprava, adaptácia a rekonštrukcia kultúrnej pamiatky alebo jej časti.*“ (§ 32 ods. 1 zákona o ochrane pamiatkového fondu)

Podobný charakter ako obnova, avšak na nehnuteľnosti, ktorá síce nie je kultúrnou pamiatkou, ale je situovaná v pamiatkovom území má tzv. **úprava** takejto nehnuteľnosti. Každá úprava takejto nehnuteľnosti môže byť vykonaná výlučne na základe rozhodnutia miestne príslušného krajského pamiatkového úradu. Podobne ako pri kultúrnych pamiatkach, v opačnom prípade ide o nezákonné konanie, ktoré môže mať povahu priestupku, iného správneho deliktu alebo v obzvlášť závažných prípadoch trestného činu.

Osobitným druhom obnovy kultúrnej pamiatky je **reštaurovanie kultúrnej pamiatky**. Toto sa zvykne predpisovať na výnimočne významných kultúrnych pamiatkach, kde je treba na kultúrnu pamiatku alebo jej časť (napr. nástenné maľby) uplatniť špeciálny režim, spočívajúci v detailnom a jemnom aplikovaní reštaurátorských metód. Reštaurovanie kultúrnej pamiatky môže realizovať výlučne reštaurátor, člen Komory reštaurátorov so špecializáciou na reštaurovanie kultúrnych pamiatok.

JUDr. Mgr. Tomáš Michalík, PhD.